BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI

BİLAY

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 20

DİNLER TARİHİ

Yazarlar
Prof. Dr. Ali Osman KURT
Prof. Dr. Dursun Ali AYKIT

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Kapak ve Mizanpaj
FCR

Baskı ve Cilt
ANKARA ÖZGÜR MATBAACILIK BASIM YAYIN DAĞITIM SAN. TİC. A. Ş.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312.385 70 77 (Sertifika No: 46821)

3. Baskı: Kasım 2020 (2.000 adet)

ISBN: 978-605-81272-1-0

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89 - E-mail: fcr@fcr.com.tr

© **FCR** Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika no: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

BİLAY
BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI
www.**bilay**.net
info@**bilay**.net

Prof. Dr. Ali Osman KURT
Prof. Dr. Dursun Ali AYKIT

DİNLER TARİHİ

BİLAY

LİSANS

Prof. Dr. Ali Osman Kurt

1974 yılında Akdağmadeni'nde (Yozgat) doğdu. 1995'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimini bitirdi. İki yılı Diyarbakır'da olmak üzere dört yıl Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 1999'da Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevliliğine atandı. 2000'de Cumhuriyet Üniversitesi'nde yüksek lisansını; 2006'da Ankara Üniversitesi'nde doktora tezini tamamladı. 2012 yılında doçent; 2018'de profesör unvanı aldı. 2013-2015 yılları arasında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. Halen Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) Dini İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Yazarın Dinler Tarihi alanında '*Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Din Değiştirme*', '*Erken Dönem Yahudi Tarihi*: *Yahudiliğin Mimarı Ezra*', '*Fundamentalist Yahudiler*' başlıklı telif ve '*Bir Yahudi Filozofun Kaleminden Üç Din Üç Peygamber*' adlı tercüme kitapları bulunmaktadır.

Prof. Dr. Dursun Ali Aykıt

1976 yılında Keşap'ta (Giresun) doğdu. 1999'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimini bitirdi. 2000'de Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevliliğine atandı. 2004'de Cumhuriyet Üniversitesi'nde Yüksek lisansını; 2010'da da Marmara Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. 2014'de doçent, 2019'da profesör olan yazar halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Yazarın Dinler Tarihi alanında '*Misyon ve İnciller*', '*Hıristiyanlığın Öncüsü Olarak İskenderiyeli Philo*' ve '*Etiyopya Kilisesi*' başlıklı kitapları bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **11**
BİRİNCİ BÖLÜM
METODOLOJİ **15**
1. Tanımı 17
2. Konusu 17
3. Metodu 17
4. İlişkili Olduğu Disiplinler 18
5. Batı'da Dinler Tarihinin Gelişim Süreci 18
6. İslam'da Dinler Tarihinin Gelişim Süreci 23
7. Türkiye'de Dinler Tarihinin Gelişim Süreci 24

İKİNCİ BÖLÜM
MECUSİLİK **27**
1. İsimlendirilmesi 29
2. Tarihçesi 29
3. Mezhepleri 31
4. İnançları 32
   4.1. Tanrı 32
   4.2. Amesha Spentalar ve Daevalar 33
   4.3. Kutsal Kitap 33
   4.4. Ateş Kültü 34
   4.5. Kurtuluş 34
   4.6. Dakhme ve Dört Elementin Kirletilmemesi 35
   4.7. Cennet-Cehennem 36
5. İbadetleri 36
   5.1. Tapınak 37
   5.2. İbadette Kullanılan Nesneler 39
   5.3. Günlük İbadetler 39
   5.4. Haftalık İbadetler 39
   5.5. Yıllık İbadetler 40
6. Sembolleri 41
7. Kutsal Mekânları 42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HİNDUİZM **43**
1. İsimlendirilmesi 45
2. Tarihçesi 46
   2.1. Vedalar Dönemi (MÖ. 1700-500) 47
   2.2. Klasik Hinduizm Dönemi (MÖ. 500-MS.800): 47
   2.3. Ortaçağ Dönemi (MS.800-1800): 48
   2.4. Modern Dönem (1800'den İtibaren): 49
3. Mezhepleri 50
4. İnançları 50
   4.1. Tanrı 51
   4.2. Kutsal Kitap 53
   4.3. Karma, Tenasüh, Samsara ve Mokşa/Mukti 54

4.4. Kast Sistemi ... 56
5. İbadetleri ... 59
5.1. Hayatın Amacı ... 59
5.2. Hayatın Evreleri ... 59
5.3. Kurtuluş Yolları ... 60
5.4. Yoga ve Meditasyon ... 61
5.5. Diğer Uygulamalar ... 61
5.6. Bayramlar ... 62
6. Sembolleri ... 63
7. Kutsal Mekânları ... 64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BUDİZM ... 65
1. İsimlendirilmesi ... 67
2. Tarihçesi ... 67
3. Mezhepleri ... 71
4. İnançları ... 73
4.1. Tanrı ... 73
4.2. Kutsal Kitap ... 73
4.3. Dört Yüce Hakikat ve Sekiz Dilimli Yol ... 74
4.4. Reinkarnasyon ... 76
4.5. Samsara Çarkı ... 76
4.6. Karma ... 76
4.7. Nibbana ... 76
5. İbadetleri ... 76
5.1. Tapınak/Vihara ... 76
5.2. Budist Manastırı (Sangha) ... 78
5.3. Günlük İbadet ... 79
5.4. Haftalık İbadet ... 80
5.5. Yıllık ... 80
5.6. İbadette Kullanılan Nesneler ... 81
6. Sembolleri ... 82
7. Kutsal Mekânları ... 84

BEŞİNCİ BÖLÜM
CAYNİZM ... 85
1. İsimlendirilmesi ... 87
2. Tarihçesi ... 87
3. Mezhepleri ... 90
4. İnançları ... 91
4.1. Tanrı ... 91
4.2. Kutsal Kitap ... 91
4.3. Triratna (Üç Mücevher) ... 92
4.4. Anadi Anant (Evrenin Ebediliği) ... 92
4.5. Jiva (Ruh) ... 92
4.6. Syadvada (Görecelilik) ... 92
4.7. Reinkarnasyon ... 93
4.8. Samsara Çarkı ... 93
4.9. Karma ... 93
4.10. Kurtuluş ... 93

5. İbadetleri 94
5.1. Tapınak 94
5.2. İbadette Kullanılan Nesneler 95
5.3. Günlük İbadet 95
5.4. Haftalık İbadet 96
5.5. Yıllık İbadet 96
6. Sembolleri 98
7. Kutsal Mekânları 99

ALTINCI BÖLÜM
SİHİZM 101
1. İsimlendirilmesi 103
2. Tarihçesi 103
2.1. Sihizm'in Arka Planı 103
2.2. Sihizm'in Tarihçesi 104
3. Mezhepleri 106
3.1. Udasi 106
3.2. Namdhari/Kuka Sihleri 106
3.3. Shajdaris/Shajkari 106
3.4. Nirankari 106
4. İnançları 107
4.1. Tanrı 107
4.2. Kutsal Kitap 107
4.3. Reinkarnasyon 108
4.4. Samsara Çarkı 108
4.5. Karma 109
4.6. Eşitlik 109
4.7. Maya Öğretisi 109
4.8. Kurtuluş 109
4.9. Kakkas (5 K) 110
5. İbadetleri 110
5.1. Ad Verme (Nam Karan) 110
5.2. Pahul veya Amrit Sanskar Töreni 110
5.3. Dasvand 111
5.4. Cenaze Töreni 111
5.5. Tarik 111
5.6. Gurdvara (Guru'nun İkametgahı/Tapınak) 111
5.7. İbadette Kullanılan Nesneler 113
5.8. Günlük 114
5.9. Haftalık 115
5.10. Yıllık 115
6. Sembolleri 116
7. Kutsal Mekânları 117

YEDİNCİ BÖLÜM
TAOİZM 119
1. İsimlendirilmesi 121
2. Tarihçesi 121
3. Mezhepleri 123
3.1. Felsefi Taoizm 123

3.2. Dinî Taoizm 123
4. İnançları 123
4.1. Tao ve Te 123
4.2. Yin-Yang (Taiji) 124
4.3. Kutsal Kitap 125
4.4. Wu Wei Prensibi 125
4.5. Ruh Öğretisi 126
4.6. Ahiret 126
5. İbadetleri 126
6. Sembolleri 127
7. Kutsal Mekânları 128

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KONFÜÇYANİZM 129
1. İsimlendirilmesi 131
2. Tarihçesi 131
3. Mezhepleri 133
4. İnançları 134
4.1. Tanrı 134
4.2. Kutsal Kitap 134
4.3. Ahiret 135
5. İbadetleri 135
5.1. Atalara Saygı 135
5.2. Temel İnsani İlişkiler 136
5.3. Temel İnsani Erdemler 137
6. Sembolü 138
7. Kutsal Mekânları 138

DOKUZUNCU BÖLÜM
ŞİNTOİZM 141
1. İsimlendirilmesi 143
2. Tarihçesi 143
3. Mezhepleri 145
3.1. Mabet Şintosu 145
3.2. Halk Şintosu 145
3.3. Ayrılıkçı Şinto 146
3.4. Yeni Dini Hareketler 146
4. İnançları 147
4.1. Kami/Tanrı 147
4.2. Kutsal Kitap 148
5. İbadetleri 149
5.1. Dua ve Kurban 149
5.2. Atalara Tapınma 149
5.3. Arınma Ayinleri 150
5.4. Bayramlar 150
6. Sembolleri 151
7. Kutsal Mekânları 151

ONUNCU BÖLÜM
YAHUDİLİK 153
1. İsimlendirilmesi 155
2. Tarihçesi 156
2.1. Atalar Dönemi (MÖ. 1800-1600) 157
2.2. Mısır Dönemi ve Köleleştirilme (MÖ. 1600-1300) 158
2.3. Musa Dönemi ve Mısır'dan Çıkış (MÖ. 1300-1250) 159
2.4. Yeşu Dönemi ve Kenan'a Yerleşme (MÖ. 1250-1200) 161
2.5. Hâkimler Dönemi (MÖ. 1200-1000) 161
2.6. Krallar Dönemi (MÖ. 1050-586) 161
2.7. Krallığın İkiye Bölünmesi (MÖ. 930-722) 164
2.8. İsrail Krallığı: Asur Sürgünü (MÖ. 722) 165
2.9. Yahuda Krallığı: Babil Sürgünü (MÖ. 586) 165
2.10. Pers İmparatorluğu Dönemi (MÖ. 538-333) 166
2.11. Helenistik Dönem (MÖ. 332-63) 168
2.12. Yahudi Haşmoniler Dönemi (MÖ. 142-130) 170
2.13. Roma Yönetimi ve II. Mabed'in Yıkılması (MÖ. 63-MS. 70) 170
2.14. İslam Hâkimiyeti Altında Yahudiler (MS. 638-1917) 171
2.15. Osmanlı Devleti'nde Yahudiler 173
2.16. Hıristiyan Hâkimiyeti Altında Yahudiler 174
2.17. Çağdaş Dönem 175
2.18. İsrail Devleti'nin Kuruluşu (1882-1948) 175
3. Mezhepleri 184
3.1. İsa Dönemi Yahudi Mezhepleri 184
3.2. Ortaçağ Dönemi Yahudi Mezhepleri 185
3.3. Modern Dönem Yahudi Mezhepleri 186
4. İnançları 189
4.1. Tanrı 190
4.2. Peygamber 191
4.3. Kutsal Kitapları 192
4.4. Melek 195
4.5. Ahiret 196
4.6. Mesih 196
4.7. Seçilmişlik 197
4.8. Kutsal Toprak 198
5. İbadetleri 198
5.1. Günlük 198
5.2. Haftalık 199
5.3. Yıllık 200
5.4. Bazı Dinî Uygulama ve Ritüeller 203
6. Sembolleri 207
7. Kutsal Mekânları 209

ONBİRİNCİ BÖLÜM
HIRİSTİYANLIK 213
1. İsimlendirilmesi 215
2. Tarihçesi 215
2.1. Hıristiyanlığın Arka Planı 215
2.2. Hıristiyanlığın Tarihçesi 217
3. Mezhepleri 236

3.1. Katolik 238
3.2. Ortodoks 242
3.3. Protestan 245
3.3.1. Lutheran Kilisesi 245
3.3.2. Zwinglianist Kilise *247*
3.3.3. Calvinist Kilise 247
3.3.4. Anglikan Kilisesi 248
3.3.5. Evanjelist Kilise 249
3.3.6. Baptistler 249
3.3.7. Anabaptistler 250
3.3.8. Metodist Kilise 250
3.4. Ermeni Kilisesi 250
3.5. Süryani Kilisesi 252
3.6. Nesturi Kilisesi 253
3.7. Keldani Kilisesi 254
3.8. Kıpti Kilisesi 254
3.9. Etiyopya Kilisesi 255
4. İnançları 256
4.1. Tanrı/Teslis 256
4.2. İnkarnasyon/Hulul 258
4.3. Vahiy 259
4.4. Kutsal Kitap 259
4.5. Asli Günah ve Kefaret 265
4.6. Mesih 266
4.7. Ahiret 266
5. İbadetleri 266
5.1. Kilise 266
5.2. Manastır 267
5.3. Sakramentler 269
5.4. İbadette Kullanılan Nesneler 271
5.5. Günlük 273
5.6. Haftalık 273
5.7. Yıllık 274
6. Sembolleri 275
7. Kutsal Mekânları 276

KAYNAKÇA 279
DİZİN 283

ÖNSÖZ

'Dünya küresel bir köy haline gelmiştir' şeklinde klasik bir söylem vardır. Bu cümle aslında günümüz dünyasının kitle iletişim ve seyahat araçlarıyla ne kadar küçüldüğünü ve etkileşimlerin ne kadar hızlı bir şekilde yayıldığını ifade etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan insanların neye, nasıl inandığı ve hangi motivasyonlarla yaşamlarını yönlendirdiklerinin bilinmesi, doğru bir iletişim kurmanın herhalde en etkili yolu olsa gerektir.

Bu eserin yazılmasında Dinler Tarihi perspektifinden ayrılmadan diğer dinleri ele alıp okuyucunun beğenisine sunmaya çalıştık. Bunu yaparken Dinler Tarihi'nin vazgeçilmez metodu olan 'objektiflik' ile diğer dinleri tanıtmaya gayret ettik.

Çalışmayı kaleme alırken temel başlıklar belirlendi. İlk olarak her ne kadar Hinduizm, Budizm gibi o dine mensup olmayanlar tarafından dinlere dair adlar verilmişse de bu dinlere inananların kendi dinlerini hangi isimle ifade ettiklerini çok kısaca belirttik.

Ardından bir dini tanımanın olmazsa olmazı yani ilgili dinin tarihçesini olabildiğince yalın ve çok fazla ayrıntıya girmeden sunduk. Tarihçeyi ele almadan dinin hangi dönemlerde ne tür problemlere nasıl cevap verdiği, hangi dönemlerde nasıl bir değişim/dönüşüm geçirdiğinin anlaşılması çok da mümkün değildir. Bu başlık ilgili dinin hangi süreçlerden geçip günümüzdeki şeklini aldığının en temel yapı taşı olarak bulunmaktadır.

Hazır tarihi süreçten ve verilen cevaplardan bahsetmişken bunların somut hali olan mezhepleri zikretmek, bağlamın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Böylece tarihsel süreci göz önüne alarak mezheplerin oluşumunu ve nerede ayrıştıklarını da görme fırsatımız olmuştur.

Her bir dini işlerken o dinin, en temel inançlarını belirli başlıklar altında sunduk. Burada tabii ki Tanrı, Kutsal Kitap, Kurtuluş gibi ana temalar ön plana çıkmış olup bunları o dine inananların inandıkları şekilde ele almaya çalıştık.

Dinin en somut fenomeni olan ibadetler, dinleri gözlemlemenin en aşikâr yoludur. Bu başlığın daha sistematik olması için önce o dinin

mabedinin/tapınağının ne olduğunu ve ibadette ne tür objeler kullandıklarını ele aldık. Ardından ibadetleri günlük, haftalık ve yıllık şeklinde kategorize ederek sunduk. Burada belki de en dikkat çekici husus, modern dönem insanının görsel bir hafızaya sahip olması nedeniyle bu başlıklarda görsellere ağırlık verdik.

Dinin kendini somut olarak gösterdiği bir diğer husus da sembollerdir. Zira sembol denilen olgu, bir dinin soyut düşüncesinin görsele bürünüp manifestoya dönüşmesidir. Bu başlıkta da ilgili dine ait belli başlı sembolleri ve anlamlarını aktardık.

İletişim ve seyahat imkanlarının kolaylaştığı günümüzde okuyucuya dinlerle ilgili bilgi vererek bir taraftan onları bu dinlerle ilgili bilgilendirmeye çalışırken; öte yandan da ilgili dinleri en somut şekilleriyle görebilecekleri kutsal mekânları söyleyerek onları bu bölgelere seyahat için de motive etmeye çalıştık.

Eser, toplam on bir üniteden oluşmaktadır. Birinci ünitede Dinler Tarihi'nin metodolojisini ele aldık. Her bilim dalının bir gelişim süreci ve kendine has metotları vardır. Dinler Tarihi'nin ne olduğu, dine hangi zaviyeden baktığı, geçirdiği evreler, Batı'da ve Türkiye'deki gelişim serüveni gibi konuları, ilk ünitede 'metodoloji' başlığı altında ele aldık.

Mensubu olsun ya da olmasın bütün dinler, Dinler Tarihi'nin araştırma alanına girmektedir. Ancak sınırlı bir çalışmada her dine yer vermek mümkün değildir. Bu yüzden dünyanın farklı bölgelerinde halen yaşayan dinlerden toplam on tanesini eserimize aldık. Bu dinler; Mecusilik, Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm, Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm, Yahudilik ve Hıristiyanlıktır. Bunların dışında kalan dinleri, ya mensubu hiç kalmadığı ya da ülkemizde çok fazla tanınmadığı için dışarıda bıraktık.

İslam dinine ise çalışmamızda özellikle yer vermedik. Zira bahse konu edilen dinler, içerik olarak başlangıç düzeyinde çok genel ve özet mahiyetindedir. Diğer dinlerde olduğu gibi İslam'ın da aynı usul ve içerikle anlatılması, müslüman okuyucular için 'malumu ilam' kabilinden olacak, onlara yeni bir şey kazandırmayacaktı. Biz de İslam'ı bu içerikte ele almamayı daha doğru bulduk.

Elinizdeki bu eser, belirtilen perspektifle hem dinlerle ilgili bilgi vermeye; hem de sağlıklı bir iletişime aracılık etmeye yönelik bir *adım* mesabesindedir. Kitabın öncelikli hedef kitlesi farklı düzeydeki *Dinler Tarihi* öğrencileri olmakla birlikte, dünya dinleri ile ilgilenen okurların da bu çalışmadan istifade etmesi umulur.

Prof. Dr. Ali Osman Kurt
Prof. Dr. Dursun Ali Aykıt